

Ruslands Landboforhold.

Fire Forelæsninger

af

N. C. Frederiksen.

III.

Efter Krimkrigen var det under almindelig Samstemning, at den ny Kejser, Alexander den Anden, erklærede at ville ophæve Livegenskabet. Alle vare enige om, at dette skulde gøres, men man var ikke enig om, hvorledes det skulde gøres. Nikolaus, der delte Anskuelse med de tyske Bureaukrater, der tillige vare Godsejere, havde kun villet give Bønderne personlig Frihed alene. Forholdet var imidlertid i Virkeligheden ikke saa simpelt, at man kunde blive staaende herved. De Livegne havde tillige Ret til Underhold, og Betryggelsen af deres Stilling laa, som før berørt, deri, at de ikke kunde skilles fra Jorden. Det var klart, at man maatte bevare dette Forhold; men Spørgsmaalet var, hvor megen Ret man nu skulde give dem. Sagen behandlede i en Række af Komiteer og Forsamlinger, i Provinsernes Adelsforsamlinger og i større og mindre, overordnede og underordnede Kommissioner. Man blev uden stor Vanskelighed enig om, at Bønderne skulde beholde deres Boliger med tilliggende Tofter. Men det var ikke i samme Grad let at blive enig om, hvorledes deres Forhold i øvrigt skulde være saa vel til Godsejerne som til Kommunerne. Paa Kommunen med

dens Ejendomsret over Jorden og dens fornyede Deling efter Sjæle eller efter Familier holdt det nationale russiske Parti. Det var meget ungdommeligt og upraktisk, dette Parti. At det holdt paa Kommunen, var meget naturligt; dels var det paavirket af moderne fransk Radikalisme, ikke blot, fordi det havde lært, og altfor ofte lært overfladisk, i Paris, men tillige, fordi Rusland lige saa vel som det gamle Regimentes Frankrig ved sin Absolutisme og Centralisation naturlig maatte gjøre Tænkemaaden modtagelig for den despotiske Socialisme; dels skulde det nu ogsaa være noget gammelt national Russisk, denne Kommune. Kommunen med dens Ejendom i Fællesskab skulde have været Særkjendet for det gamle fri og folkelige Rusland; men Andre paastode rigtignok, at dette særegne Ejendomsfællesskab, denne stadig fornyede lige Deling først var indført af Herrerne samtidig med Livegenskabet. Og naar man sagde, at i alt Fald Nutidens russiske Bønder vare fødte med Ret til Jorden, glemte man paa den anden Side at fremhæve, at det kun var med Herrerne's Samtykke, de fik denne Jord. Saa gjorde man ogsaa gjældende, at Jordrenten skulde skyldes hele Samfundets Udvikling og derfor ogsaa skulde være Samfundets Ejendom; de vestlige Nationer havde ved deres Lensvæsen og ved Indførelsen af den unationale Romerret gjort Jorden til Privatejendom og derved skabt Pauperismen; saa kom man ogsaa til saadanne unaturlige Lærdomme som, naar Malthusianerne anbefalede at indskrænke Befolkningens Forøgelse; anderledes, hvor Familien allerede ved sin Existens fik Ret til Underhold. Afset fra de historiske Fejl, hvor man talte om Ejendomsrettens Udvikling hos de vestevropæiske Nationer, og afset fra de nationaløkonomiske Fejl, hvor man søgte at opstille Forskjellen

mellem Jordværdiens og anden Værdis Fremkomst, var det imidlertid vanskeligt at bevise, at just Ejendommen med dens Betryggelse og dens Spore til Anstrængelse og Afsavn skulde være Kilden til større Fattigdom. Dr. Faucher sammenligner den unge russiske Bevægelse med de uklare tyske Bestræbelser i Aarene mellem 1815 og 20; begge Steder vilde de, der vilde Frihed og Fremskridt, emancipere fra det fremmede Aag og den fremmede Dannelse, i Rusland fra den tyske som i sin Tid i Tyskland fra den franske, og begge Steder stræbte man paa samme Maade paa en Gang efter det ukjendte Ny og søgte tillige at gjenoplive den fortræffelige formodede Tilstand i den nationale Oldtid. Selv hos vore egne danske Retninger kunne vi finde ganske træffende Sammenligninger med disse unge russiske Tendenser. Faucher siger, at det nu især var Damerne — der i Rusland endogsaa fuldt saa meget som i England, Amerika og Sverig skulle være med i Dannelsen og i den aandelige Bevægelse — som i høj Grad vare ivrige for den ny Retning. De samme Folk, som holdt paa Kommunen, vilde i Almindelighed tillige have, at Bønderne skulde have Alt, Godsejerne helst Intet; de vare til det Yderste Demokrater. Omvendt var det ofte Folk af en mere aristokratisk Retning, som vilde have Jorderne delte. De havde navnlig et engelsk Ideal for Øje, efter den engelske Gentrys Mønster en Landadel spredt over Riget og store Gaarde drevne af indsigtfulde Forpagtere. Det var imidlertid vanskeligt at se, hvorfra man skulde faa Stoffet til disse Klasser, og navnlig var det tydeligt, at man som oftest snarere vilde faa irske Lejehusmænd end engelske Farmers. Paa samme Maade, som det ved Landboforholdenes Ordning her i Landet i Slutningen af forrige Aarhundrede, da det her blev fore-

slaaet i Agerbrugets og den hele Udviklings Interesse at give Godsejerne større Frihed til at inndeles deres Godser, lige som det den Gang hos os af de regerende Embedsmænd blev fremhævet, at Staten fremfor Alt burde sikre sig en talrig Befolkning, saaledes synes ogsaa i Rusland væsenlig lignende Betragtninger at have været de afgjørende ved Landboforholdenes Ordning. Til sidst skal Regeringen have ladet sig bestemme af politiske Grunde og da navnlig af Hensynet til at sikre sig Folk til Soldater. Derfor skulde Bøndernes Underhold og Bevaren som Bønder indtil videre sikres, og derfor skulde Kommunerne foreløbig bestaa.

Ved tvende Ukaser af 19de Marts 1861 blev da endelig Livegenskabet hævet for de 22 Millioner Mennesker, der befolke den russiske Adels Godser, og der blev tillige truffet de vigtigste Bestemmelser om den fremtidige Ordning. For Hustyendet eller ved den personlige Afhængighed skulde Tvangen uden videre bortfalde efter to Aars Forløb. Saalænge gjaldt der Bestemmelser, der sigtede til at indskrænke den Obrok eller Afgift, som Herrerne havde Ret til at kræve. Det vil jo erindres, at mange saadanne Livegne endogsaa paa egen Haand som Kjøbmænd eller i andre Stillinger drev meget fordelagtige Erhverv, saa at Herrerne undertiden havde god Lejlighed til at aftvinge saadanne Folk betydelige Beløb i Obrok. Bønderne eller Hovedmængden af de Livegne skulde beholde deres Jord som Arvefæste. Det Areal, de saaledes skulde beholde, blev fastsat meget forskjelligt efter en hel Del udviklede Regler, saaledes at man skjælnede mellem tre Hoveddele af Landet efter større eller mindre Overflod paa Jord og efter endnu andre Forhold, de sydlige Stepper, den «sorte Jord» og det øvrige Rusland, og

i disse tre Hoveddele atter mellem mindre Kredse. I Almindelighed opstillede man baade et Maximum og et Minimum (en Tredjedel af Maximum), indenfor hvilke Grænser Bøndernes Lodder skulde fastsættes. Naar man sammenfatter hele Landet, de kostbarere Jorder nær Moskva saavel som den kun lidet dyrkede Steppe med dens Overflod af Jord, kommer hver mandlig Persons Lod herefter til at udgjøre mellem 2 og 16 Tdr. Land i vort Maal. Tager man Hensyn saavel til Arealet, som til det Udbytte, det giver i Rusland, svare de russiske Bønders Steder da omtrent til, hvad hos os de større Husmænd eller de mindre Parcellister eller Bolsmænd have. Meningen var, at de i det Hele skulde beholde deres «Nadel» eller den Jord, de hidtil selv havde dyrket for egen Regning, med Enge og andet Tilbehør. Særegne Bestemmelser bleve trufne sigtende til, at de i ethvert Tilfælde skulde beholde deres Haver, Humlegaarde, Vængerne, hvori de dyrkede Hamp, og de Enge, der kunde vandes om Foraaret. I de første to Aar skulde man kunne nøjes med en foreløbig Ordning; i de næste sex Aar havde Godsejerne Ret til at forlange en endelig Fordeling af Jorden. Bønderne vare foreløbig tvungne til at blive i den Stilling, man gav dem. I ni Aar skulde de beholde Jorden, saaledes at de endogsaa kun, hvor Godsejerne skjænkede dem deres Arvefæstjord eller i alt Fald solgte den til dem, maatte have Lov til, hvor meget de end selv kunde ønske det, at afstaa lidt mere eller mindre af den. Ikke blot skulde Kommunerne beholde Jorden; heller ikke den enkelte Mand kunde i Almindelighed forlade sin Kommune og sin Andel i dens Jorder og i dens Forpligtelser; der krævedes, at han skulde være Ejer af en mindst dobbelt saa stor Jordlod andetsteds, og

at han enten ved en dertil passende Kapitals Indbetaling skulde have stillet Sikkerhed for sin Del i Kommunens Afgift eller ogsaa skulde have erholdt baade Godsejerens og Kommunens Samtykke. Kun, hvor Landsbyen erklæredes for en «Markedsby», maatte Bønderne, naar de selv ønskede det, afstaa Jorden til Godsejerne, og selv da skulde Regeringen dog give sin særskilte Tilladelse i hvert enkelt Tilfælde. Ligesom de tidligere Livegne saaledes i Almindelighed skulde være tvungne til at beholde Jorden i de første ni Aar, altsaa tvungne til foreløbig at forblive i deres Stilling som Bønder, saaledes skulde de ogsaa foreløbig beholde det kommunale Fællesskab. Deri maatte Tilhængerne af den russiske Kommune dog give efter, at det maatte bero paa Bønderne selv, om de vilde vedblive at bevare dette Fællesskab; naar det var saa fortræffelig en Indretning, som de fremstillede det, kunde de ikke vægre sig ved denne Indrømmelse; Bønderne maatte da efter deres Mening af sig selv vælge at beholde den kommunale Kommunisme. Loven bestemte da, at det kunde hæves, naar to Tredjedele af Bønderne forlangte det. De stærkeste Indvendinger havde man fra den modsatte Side rejst imod Fornyelsen af Omfordelingen mellem de mandlige «Sjæle» eller mellem Familierne i Kommunen; det var især denne, der var til saa stor Skade for de flittigste og dygtigste Bønder, som gødede og paa anden Maade forbedrede deres Jordlod, og som derfor kaldte den «den sorte Deling». Det bestemtes derfor, at der ogsaa dertil skulde kræves to Tredjedeles Majoritet. Med Hensyn til Bøndernes fremtidige Afgifter som Arvefæstere bestemtes det, at de strax skulde ophøre med de mange mindre forskjelligartede Naturalydelse som Lam, Smør, Æg, Spind m. m. saavel som ogsaa

med de extraordinære Arbejder, som Nogle af dem havde at udrette. Det Hoveri, der i visse Dele af Landet var den vigtigste Afgiftsform, blev nedsat betydeligt, fra at udgjøre 130 Mandsdage og lige saa mange Fruentimmerdage for hver Familie til kun at udgjøre 40 Mand- og 30 Fruentimmerdage for hver Sjæl. Dets Afløsning med Pengeafgift ansaa man for at være en saa indgribende Forandring i de bestaaende Forhold, at man ikke strax vovede at foretage den. Først om to Aar skulde Bønderne have Ret til at forlange den omsat til en Pengeydelse. Det skulde kunne forlanges endogsaa af hver enkelt Bonde for sig; men naar fire Femtedele af Bønderne havde forlangt Afløsning, skulde Godsejeren, som ikke kunde staa sig ved at beholde nogle enkelte Hoveripræstationer tilbage, naar han for øvrigt maatte indrette sig paa anden Maade, have Ret til at forlange Afløsning for den sidste Femtedel. Ogsaa den Pengesum, der saaledes kunde forlanges sat i Stedet for Arbejdsdagene, blev beregnet under den virkelige Værdi. Det skal da især være ved disse Bestemmelser om Hoveriet, at saa mange russiske Godser have tabt særdeles meget ved Livegenskabets Ophævelse. Saa vel disse Pengesummer, der nu skulde sættes i Stedet for Arbejdsdagene, som i det Hele de Pengeafgifter, Bønderne nu skulde svare, bleve ansatte forskjellig efter Jordernes Beliggenhed i Riget, efter som de laa nærmere ved eller længere borte fra de store Stæder og Afsætningskilder. Afgifterne skulde foreløbig fastsættes for 20 Aar. Deres Gaarde med de tilliggende smaa Tofter skulde nu Bønderne, endogsaa hver Bonde for sig, have Ret til at købe mod at betale en Kjøbesum, $16\frac{2}{3}$ Gange saa stor som den aarlige Afgift. Mere udviklede Bestemmelser bleve truffe om Ret til at købe

de andre Jorder. Staten laante dem til at købe efter Omstændighederne — efter som de købte mere eller mindre af Jorden — det, som man ønskede at opmuntre dem til — $\frac{4}{5}$ eller $\frac{3}{4}$ af Købesummen dels i 5 pCt. rentebærende Obligationer, dels i Løfte om en aarlig Rente, der senere skulde ombyttes med Obligationer udstedte af Banken. Bønderne skulde amortisere ved at svare 6 pCt. i 49 Aar. Ogsaa ved denne Betalingsmaade lede Godsejerne noget Tab. Godsejeren skulde ogsaa paa sin Side kunne forlange, at Bønderne skulde købe deres Jorder; men da maatte han give et Afslag af en Femtedel, saaledes at Bønderne slet ingen Udbetaling havde at erlægge. Nogen Understøttelse gav Staten de meget smaa Godsejere, som rantes haardst ved Forandringen, idet den nemlig tillod dem at faa en Del af deres Bønder anbragte paa Krongodserne. Saa vel for at erstatte Godsejerens tidligere Myndighed som ogsaa for at gennemføre selve Reformen, skabte man nu et helt System af ny Myndigheder. Det skulde være en udstrakt Selvregering, som man vilde indrette ved at lade Befolkningen selv vælge talrige højlønnede Funktionærer. Man mente at være meget snild ved at paalægge Bøndernes Forstandere at udføre de Forretninger, der især kunde være ubehagelige for Bønderne og ved omvendt at overdrage den væsentlige Del af den Ordning, der generede Godsejerne, til Adelsmyndighederne, blandt hvilke især de mæglende Kommissærer og de saakaldte Fredsdommere maa fremhæves. Dette er de vigtigste Træk af den store russiske Landboreform, som ophævede Livegenskabet og ordnede de vigtigste dermed i Forbindelse staaende Forhold.

I flere Henseender særegne Bestemmelser bleve truffene for de vestlige tidligere polske Provinser. For en

væsentlig Del blev man her staaende ved den allerede tidligere trufne Ordning saa vel af Hoveriets Omfang som af Jordens Fordeling mellem Godsejere og Bønder. Da den polske Opstand udbrød, indførte man her i 1863 paa en Gang ved et Magtsprog Selvejendom. Man ophævede strax enhver Forbindelse mellem de lillerussiske eller litaviske Bønder og de polske Godsejere. Godsejeren mistede strax Bøndernes Arbejde og fik til Gjengjæld kun Løfte om Penge, der senere skulde udbetales til dem. Det var en af de Maader, hvorpaa man systematisk ruinerede disse Egenes Godsejere.

Hvad man i 1861 havde gennemført for Adelen Godser, fuldstændiggjorde man endelig i 1863 og 1866 henholdsvis for Apanagegodserne og for Domænerne saaledes, at de ny Bestemmelser derved er kommen til at omfatte hele den russiske Bondebefolkning eller i Alt omtrent halvhundrede Millioner Mennesker.

IV.

Fuldkommen at bedømme den store russiske Landbo-reforms Resultater er saa meget vanskeligere for os, som vi kun ere i Besiddelse af faa og spredte Meddelelser. Derfor kun nogle enkelte Bemærkninger derom.

I mange Henseender er Bøndernes Stilling utvivlsom blevet meget bedre. De leve i det Hele bedre end før, og navnlig synes det at have havt en ikke ringe Indflydelse, at de ere fri for den tidligere vilkaarlige Behandling. De vide selv meget vel Besked med deres Rettigheder, og deres Selvfølelse skal da ogsaa være blevet ikke lidet større. Saa vel som en Følge af de ved Re-

formen forandrede Forhold som efter særegne Lovbestemmelser bruges den nedværdigende Piskestraf ikke mere som før; Knuten er i det Mindste ikke mere det Karakteristiske for Rusland. Betegnende for Forholdene er det ogsaa, at de før saa hyppige Mord paa Godsejere og Brandstiftelser paa deres Gaarde allerede i den første Tid efter Befrielsen ere svundne meget i Tal. I flere Henseender har Forandringen endogsaa havt en heldig Indflydelse paa Herrernes Bedrift. Dette har vel især været Tilfældet derved, at Hoveriet næsten overalt er i Færd med at blive afløst. Betegnende er det saaledes — som det berettes i franske Konsulatberetninger fra det sydlige Rusland og som vi til Dels allerede tidligere have fremhævet —, at Podoliens og andre Egnes Agerbrug nu helt skifter Driftsmaade; det gamle slette Trevangssystem viger for bedre Sædskifter med Marker udlagte til Kløver eller andre Foderurter; Hoveriets Ophævelse har vist Godsejerne, at det, naar man tillægger Arbejdet dets sande Værdi, ikke mere betaler sig Aar efter Aar at slaa det slette Græs paa de store Overdrev. At Bønderne i Almindelighed ere blevne Selvejere, er vist nok i det Hele heldigt. Selv for Godsejerne har det været et Gode, idet de ved Salget have faaet Kapitaler til deres andre Jorders Forbedring. Saa almindelig har Afløsningen af Ejendomsretten været, at allerede ved Begyndelsen af 1871 to Tredjedele af de tidligere livegne Bønder vare blevne Ejere, og selv om man herfra drager Bønderne i det Vestlige, hvor Afløsningen var sket ved et Magtsprog, havde denne dog omfattet det overvejende Antal af Bønderne. Kun omtrent en halv Million eller en Tyvendedel havde valgt at modtage Jord som en Gave, idet de da til Gjengjæld maatte lade sig nøje med kun at faa en Fjerdedel af samtlige

de af dem tidligere benyttede Jorder. Til de andre havde Staten da laant den væsentlige Del af Kjøbesummen.

Hvilke gavnlige Følger man nu end kan paavise, og hvor heldbringende nu end navnlig selve den personlige Afhængigheds Ophævelse har været, synes det paa den anden Side ikke at kunne nægtes, at Forandringen i visse Retninger har udøvet en Indflydelse, der er alt Andet end god. Næsten fra alle Egne klages over Bøndernes utrolige tiltagende Dovenskab og Ligeegyldighed. Jordens Udbytte er i alt Fald i visse Egne snarere blevet mindre, og det, der især skulde være Tegn paa landøkonomisk Fremskridt, Kreaturerens Tal, siges frem for Alt at være gaaet tilbage. Selv de efter Reformens Gjennemførelse hyppige Misvæxtaar og Kvægpestens gjentagne Rasen sættes i Forbindelse der med. Forskjellige Laster tage Overhaand. Især er Drukkenskaben i visse Dele af Landet steget til en utrolig Højde, og det angives, at det især er til Brændevinet, at Bønderne anvende de Midler, der staa til deres Raadighed. En meget uheldig Indflydelse synes det at have havt, at omtrent samtidig med Frigivelsen en anden Ordning af Brændevinshandelen blev indført, hvorefter det i en stor Del af Landet i Modsætning til tidligere blev tilladt uden særegen ny Afgift overalt at oprette Udsalgssteder og Kroer. Medens de store Forbrydelser, hvortil de tidligere Forhold gave Anledning, berettes at være tagne af, skulle derimod de mindre Overtrædelser, navnlig Tyveri, være tagne til og ofte have naaet et saadant Omfang, at de endogsaa aldeles umuliggjøre visse Dele af Bedriften saasom Skovfredning og Plantning. Om at holde Kontrakter skulle Bønderne nu næsten slet ikke have nogen Forestilling. Det er denne uheldige moralske Tilstand, der endnu mere end det lidte

økonomiske Tab fremstilles som Aarsag til Ruin ogsaa for Godsejerne.

For en ikke ringe Del er den slette Tilstand vist nok knyttet til den forroste russiske Kommune. Det gaar med denne den russiske Folkefriheds indbildte Palladium, som det er gaaet hos os, da man i Slutningen af forrige Aarhundrede slog det Fæsteforhold fast, der senere er blevet til saa meget Besvær for vor Udvikling. Paa den ene Side har man utvivlsomt overvurderet Nødvendigheden af ved Kommunernes Tvang at indskrænke Bøndernes Frihed. De bleve igjennem den i Virkeligheden endnu i 9 Aar efter Frigivelsen bundne til Jorden, glebæ ascripti. Men at dette ikke var saa nødvendigt, som Mange havde antaget det for at være, viste sig blandt Andet, da de 9 bundne Aar ved Begyndelsen af 1870 vare til Ende, og da Bønderne dog paa ingen Maade, som man havde spaaet, i massevis forlode de nordligere Egne for at flytte til Sydens «sorte Jord og varme Vande», og de Fleste beklage, at saa mange af Bønderne endnu ere bundne derved, at de have kjøbt med Understøttelse af Staten og derved i 49 Aar ere blevne pligtige at afdrage til denne. Selv for de andre Bønder, der ikke holdes tilbage ved denne Forpligtelse, er Kommunen med dens Pasvæsen og andre udviklede Forhold et saa besværligt Baand, at de Byrder, som denne Organisationsform paalægger, af Nogle sættes lige med selve Afgifternes samlede Beløb; endog ved det mest udviklede System af Embedsmænd vilde baade Rekruteringen og Opkrævningen af Afgifter blive besørget flere Gange saa billigt. Det er som Besidder eller Ejer af Jorden, at Kommunen nu især skal virke saa heldigt for Bondestandens Bevarelse. For det Første medfører den alle de samme Ulæmper, vi kjende fra vort eget gamle

Markfællesskab; Alle maa dyrke deres Jord paa samme Maade, ikke blot samme Driftsmaade, men endogsaa høste, og derfor ligeledes pløje og saa paa samme Tid; de utallige smaa Parceller, hvori Jorden er delt, for at Alle kunne faa et Stykke af samme Slags, medfører et overordentligt Spild af Jord til Veje og af Tid og Kraft til Transport, Hegn og Fred er en Umulighed, og ingen enkelt Mand kan foretage Afgravning eller noget andet mere omfattende Arbejde; da Fremskridt næsten altid maa udgaa fra den Enkelte, bliver dette i det Hele saa at sige en Umulighed. Men dertil kommer de særegne Ulæmper ved det russiske Fællesskab, netop fordi det ikke blot er Fællesskab i Brug, men tillige virkeligt Ejendomsfællesskab. Det skal være det Fortrinlige ved det, at enhver mandlig «Sjæl» eller ethvert voxent Par, de saakaldte «Tjaglos», allerede ved sin Existens erholder Ret til lige Lod af Kommunens Jord og ikke atter kan tabe denne Ret; dette skal være det Ypperlige fremfor Vestens Arveret og individuelle Ejendomsret; det skal være her ved, at man sikrer sig imod Dannelsen af et Proletariat. Men det virkelige Resultat af denne socialistiske Indretning synes stadig at være det samme, som Nationaløkonomerne have forudsagt som Resultatet af al Socialisme. Ingen har Anledning til at forbedre sin Jord paa en varig Maade, da han tidligere eller senere ved den fornyede Deling atter skal miste den. Han har i det Hele ikke nogen stor Anledning til at anstrænge sig for sin egen Skyld, da han altid er sikker paa sit Underhold som Medlem af Kommunen, og da han paa den anden Side, naar han erhverver mere end det Nødvendige, er udsat for at maatte betale for de andre fattigere Medlemmer af Kommunen, med hvilke han hæfter solidarisk for de fælles

Afgifter. Han har heller ikke Anledning til at anstrænge sig for det Formaal, som ellers især har Betydning som Drivefjær for de af Almuen, der især gjøre økonomisk Fremgang, for Børnenes Fremtid. Thi ogsaa disses Lod er sikret. Og han kan ikke, i alt Fald ikke indenfor Kommunen, spare til sig selv eller til Børnene i den Form, hvori Bonden overalt især elsker at spare, ved nemlig at erhverve og at efterlade til Børnene Jord som Ejendom. Hvad Under da, at Resultatet overalt fremstilles som det, at Alle staa paa samme sorgløse, lave Standpunkt; ikke en eneste egentlig jordbrugende Bonde har Formue, alle ere de i en vis Forstand Proletarier. Der er ikke den samme Hindring som i det vestlige Europa for Befolkningens Forøgelse; men det er dog ikke heldigt, at denne gaar for sig under saadanne Vilkaar, at paa Grund af de slette Livsforhold og den ligegyldige Behandling over Halvdelen af Børnene dø, inden de blive 5 Aar. Naar man endelig taler om den konservative Følelse, som Kommunen med dens Rettigheder skulde indgyde Befolkningen, saa er det netop karakteristisk, hvorledes den egentlige konservative Ejendomsfølelse her mangler. Særlig Indflydelse synes den Opfattelse at have havt paa Bønderne, at de have faaet Jorden som Gave af Tsaren, og paa den anden Side, at de have været tvungne til at have denne Jord. Saa vel for Landets politiske Fremtid som for det almindelige borgerlige Fremskridt beror Alt dog tilsidst paa den personlige Udvikling, og denne kan ikke tænkes, før man ved at ophæve Kommunens bundne Formynderskab paa en Gang giver Frihed og paalægger Ansvar. Næsten alle Forfattere ere enige om at klage over de nuværende Tilstande i Kommunerne; men det er karakteristisk, at saa Mange atter foreslaa

andre kunstige Ordninger. Naar man undrer sig over, at Bønderne ikke selv hyppigere ophæve den kommunale Forbindelse, saa er dette let forklarligt med en Indretning, der er til de Daarligeres og Fattigeres Fordel, og til hvis Ophævelse der kræves to Tredjedeles Majoritet.

Kommunens uheldige Forhold som ogsaa andre Misligheder staa i Forbindelse med det hele mindre gode Resultat, man har set af den store Selvstyrelse, som man nu ogsaa har sat i Stedet for Godsejernes og Statens tidligere Myndighed. Denne Bøndernes Selvstyrelse er efter de fleste og bedste Forfatteres Vidnesbyrd ikke god. Jeg erindrer levende, hvorledes allerede for flere Aar siden intelligente og i øvrigt endogsaa radikal demokratiske Russere, som jeg traf sammen med i Udlandet, hvorledes de, idet de omtalte deres Nations svage Elementer til folkelig Udvikling, blandt Andet fremhævede, at selv de bedste Bønder næsten altid, naar de bleve ophøjede til at være Forstandere for Kommunerne, bleve Slyngler. Især skulle disse Bondeforstandere næsten altid være i høj Grad fordrukne. Og disse Mænd have den aller største Myndighed over deres Medborgere. Selv paa de almindelige kommunale Forsamlinger gaar det stadig ud paa Brændevinsdrikken. Ja selv Bøndernes Retter — ogsaa der i har man til Dels forsøgt Selvstyrelsen og efter den ægte Jurygrundsætning endogsaa uden Appel — skulle alt for ofte lade sig bestikke ved det evige Brændevin. Af en bedre Beskaffenhed synes de ny adelige Avtoriteter, man har skabt, at være, og navnlig omtales ofte de ny Fredsdommere som en mærkelig Modsætning til andre Klasser af Embedsmænd, uagtet de ere udgaaede af samme Samfundsklasse som disse. Men dels bære dog ogsaa disse Myndigheder

Præg af den almindelige russiske Mangel paa Evne til at organisere, dels har man af saakaldte demokratiske Grunde systematisk søgt at adskille Bønderne og deres Forvaltning fra de andre Samfundsklasser.

Især er det helt igjennem saavel i økonomiske som i andre Forhold Mangelen af en Middelstand, der er følelig i dette Lands Udvikling. Selv naar en Kjøbmand erhverver sig Formue, søger i det Mindste hans Sønner at gaa over til Embeds- og Adelsstanden. Adelen er vist nok nærmest til at afgive Stof for en arbejdende Middelstand, og det kan ikke nægtes, at det i alt Fald i denne Henseende er et Fortrin ved den russiske Adel, at den i sin Egenskab af Tjenesteadel ikke saaledes som de fleste andre Landes Adel har været afsluttet nedadtil; at man nu efter Reformen i det Mindste over for Andre end Jøder har ophævet Adelen's udelukkende Ret til at eje og forpagte Jord, er i disse Forhold et ikke uvigtigt nyt Fremskridt; men at heller ikke de adelige Godsejere hidtil i aller fjærneste Maade have kunnet stilles ved Siden af andre Landes arbejdende Middelstand, følger, som tidligere berørt, allerede af de i Forbindelse med Livegenskabet staaende Forhold. Det strænge Beskyttelsessystem, hvorved man har troet at kunne fremhjelpe Landets industrielle Udvikling, har særlig været til Skade i dette Land med dets helt ejendommelige økonomiske Vilkaar, hvor selv de industrielle Betingelser i Almindelighed kun ere gunstige for visse Haandværk, ingenlunde for den store fabrikmæssige Industri. Selv ved en Fabrikation, der saa godt egner sig for Landet som Sukkerroeindustrien, har Beskyttelsen kun vist, hvorledes man paa en Gang kan berøve Staten en stor Del af dens Indtægt og paa samme Tid lade selve den beskyttede Industri blive

staaende paa et aldeles forældet Standpunkt. Beskyttelsen er til den største Skade for de Erhverv, der især egne sig for Landets Forhold og da frem for Alt for Agerbruget. Af stor Betydning for et Lands Udvikling er altid dets religiøse Forhold. Her udøver nu den græsk-katholske Religion en Indflydelse paa den lavtstaaende Befolkning, der er større end den, der udøves af de fleste andre Landes Religioner, og af hvilken Beskaffenhed denne Indflydelse er, vil allerede være Dem bekjendt af Beretningerne om de russiske Sekter, og hvad dermed staar i Forbindelse. Stor moralsk og social Indflydelse udøves i Almindelighed ikke mindst af den over hele Landet spredte Gejstlighed. Nu er den talrige russiske Stand af Præster og Kirkebetjente, den saakaldte hvide Gejstlighed, imidlertid i al Fald ikke meget oplyst; den lever nærmest som de andre Bønder og har tilmed indtil den sidste Tid været en Kaste, hvor Sønerne fulgte Faderens Kald. De højere og ledende gejstlige Stillinger have hidtil været forbeholdt Munkene eller den sorte Gejstlighed, der beskrives som fanatisk og som staaende udenfor den almindelige humane Samfundsbevægelse. Med Rette lægger man nu vist nok den aller største Vægt paa Oprettelsen af de Skoler, som Befolkningen hidtil næsten slet ikke har kjendt; men selv om hele Befolkningen virkelig skulde opnaa at kunne læse og skrive, vil denne Færdighed dog paa ingen Maade kunne omskabe de almindelige Sæder. Hvorledes lige saa vel som den aandelige Kommunikation ogsaa de rent materielle Samfærdselsmidler lade saa uendelig meget tilbage at ønske, have vi allerede tidligere berørt. Man har i den senere Tid mere end før begyndt at anlægge de ny Jærnbaner efter Økonomiens Krav og ikke blot efter militære eller

andre lidet vigtige Hensyn; men endnu mangler for en stor Del de Veje, der især i et agerdyrkende Land vedblive at være de vigtigste Samfærdselsmidler, og som til med ere nødvendige for at føre Trafiken til Jærnbanerne, og endnu vedblive Telegraferne at gennemskjære endog undertiden hele Provinser, uden at man ved Stationer giver Publikum Adgang til at benytte dem. Frem for Alt er det dog Midlet for den almindelige økonomiske Omsætning, for Værdiernes Omsætning, Kredit- og Pengevæsenet, som er saa overordentlig lidt udviklet. Navnlig gjælder det om de indre Dele af Landet, at den Kredit næsten ganske mangler, der skulde føre de fornødne Kapitaler til de naturlige Betingelser og den mulige personlige Dygtighed. Fra 6 pCt. i Østersøprovinserne stiger Rentefoden til indtil 20 pCt. i de fjærnere Dele af Riget. Og Intet er mere tilbage i Rusland end selve Omløbsmidlet. Det bestaar af uindløselige Papirspenge, som ved stadige og betydelige Fluktuationer i Kurs umuliggjøre enhver sikker Beregning. Dette er blandt Andet en af de vigtigste Hindringer, hvorfor fremmede Kapitaler ikke søge mere til Rusland; Ingen, der anbringer Penge, ved, hvilke Værdier han faar igjen. Endnu for nylig have Udlændinge anlagt en storartet Bank i Finland, som væsentlig synes beregnet paa, baseret paa Finlands gode Sølv mønt, at gjøre Forretninger i det egentlige Rusland. At den russiske Regering ikke har benyttet den sidste Tids gunstige Pengemarked og den russiske Stats erhvervede gode Kredit til at tilvejebringe Midler til at gjøre Sedlerne indløselige, er for udenforstaaende Betragtere ganske vist aldeles ufatteligt. Det er saa meget mere ufatteligt, som der vist nok tilmed næppe i Virkeligheden her til vilde kræves noget større Beløb, idet de indløse-

lige Sedler vilde finde større Udbredelse og bedre vilde fastholdes i Omsætningen, og idet der navnlig ved den Indflydelse, Pengevæsenets Sikring vilde udøve paa den den hele økonomiske Udvikling, vilde blive Anvendelse for et langt større Omsætningsmiddel. Endnu mangler denne store Del af Evropa en fast Værdimaalestok og et godt Byttemiddel og dermed en af de første almindelige Betingelser for det hele økonomiske Liv.

For at fuldstændiggjøre Billedet af de russiske Landboforhold, vil det være nødvendigt endnu med et Par Ord at erindre om Tilstanden i de vestlige Lande, som danne en Overgang mellem Rusland og det mere civiliserede Evropa, og som have nydt eller endnu nyde Fordelen af en mere eller mindre selvstændig Bestyrelse. Det er Polen, Østersøprovinserne og Finland.

Disse Lande staa i Frugtbarhed i det Hele næppe over det øvrige Rige; men desuagtet staar deres Agerbrug ikke lidet højere. Polen er det frugtbareste og har ved Siden af sine store Sandsletter og Moradser tillige fuldt op af ypperlig Jord, skikket til Hvede, Rødfrugter og andre Produkter. Østersøprovinserne blive, især naar man kommer længere mod Nord, mindre frugtbare, og Rug og Havre erstatte her de mere værdifulde Kornsorter. Finland, dette Søernes og Mosernes Land, hører atter med sin Undergrund af Granit til de mindst frugtbare Dele af Riget. Agerbruget staar i alle disse Lande over det egentlige Ruslands; men sammenligner man dem indbyrdes, finder man her Agerbrugets Udvikling i modsat Forhold til Frugtbarheden. Det er her som overalt ellers Bekræftelsen af den gamle Sætning, at Landenes Ager-

brug afhænger mere af Regeringens Godhed end af Jordbundens Frugtbarhed og Klimaets Mildhed.

Ingen Nation har vel fremvist et saadant Exempel paa et Adelsregimente, som det polske Rytterfolk, der af Galizien eller røde Rusland, Litaven med hvide Rusland, lille Rusland, det egentlige Polen og endnu andre Lande samlede det store Rige, som saa længe dækkede Evropa mod Tyrker, Tatarer og andre Barbarer. Det var en halvanden hundrede tusende adelige Krigere, der her regerede en Befolkning af indtil 18 Millioner Mennesker. Paa samme Tid som Vornedskabet skarpest udvikler sig hos os, i Slutningen af det 15de Aarhundrede, finde vi ogsaa i Polen Landalmuen levende i den største personlige Afhængighed. Adelen agter ikke den Livegnes personlige Rettigheder, end ikke Kvindens Dyd; men hverken Lovene og i Almindelighed heller ikke Sæderne lader dog det polske Stavnsbaand blive til et fuldstændigt Slaveri saaledes som det russiske. Ophævelsen af denne personlige Afhængighed, der var forsøgt i Konstitutionen af 1791, bliver slaaet fast ved Indførelsen af Code Napoleon i 1807. Men ganske vist vedbliver Hoveriet og dermed faktisk en stor personlig Afhængighed at bestaa. Medens Nikolaus tidligere endogsaa havde været imod at afskaffe Hoveriet og helt igjennem havde sluttet sig til Aristokratiet, slog han senere i Anledning af den samme nationale Bevægelse, som i Galizien bragte den østrigske Regering til at begunstige den berygtede Bondeopstand mod Godsejerne, fuldstændig om i sin agrariske Politik. Fra denne Tid skriver sig derfor Forbud fra Regeringen mod at sætte Bønderne fra deres Steder og mod at inddrage Bondejorden under Herregaardene. Under Alexander II begynder man med en god Lov om den frivillige

Afløsning af Forholdet. Navnlig virker det berømte store Landhusholdningsselskab under Grev André Zamoiskys Ledelse til at indføre gode Reformer. Paa næsten alle de store Ejendomme bliver Hoveriet afløst, og Landhusholdningsselskabet foreslog endogsaa tvungen Afløsning af selve Ejendomsretten ved Hjælp af en Kreditanstalt, som skulde udstede Obligationer og atter modtage moderate Afdrag og Renter af Bønderne. Men Landhusholdningsselskabet bliver i 1861 opløst af Regeringen, og denne bliver staaende ved at fastsætte Hoveriets Afløsning mod Pengeafgift. Under Opstanden dekretterer strax i 1863 den hemmelige Nationalregering, at Bønderne ere Ejere, at al Forpligtelse til at yde Hoveri og betale Afgift strax skulde ophøre, og at Staten senere skulde give Godsejerne Erstatning. Overalt efterkomme Godsejerne denne Beslutning. Revolutionens Lov overgaas dog langt af den kejserlige Regerings. Ukaserne af 2den Marts 1864 udsletter uden viden alle Bøndernes tidligere Restancer til Godsejerne, den giver dem dernæst Ejendom uden Hensyn til Jordernes mulige Beliggenhed inde imellem Godsejernes øvrige Jord, den giver dem endogsaa Ret til at tilbagefordre de Jorder, som de ikke mere dyrkede, men som de tilfældig havde benyttet i 1846; den skjænker dem tillige med Jorden Bygninger, Kvæg, Inventar m. m. og bevarer for dem den skadelige Ret til Græsning og til at tage Træ i Skovene. Bønderne maa ikke engang, om de selv skulde ønske det, afhænde deres Jord til Andre end Bønder. For alt det, de mistede, fik Godsejerne en Erstatning, der fastsattes ved, at man først drog en Femtedel eller en Tredjedel fra Afgifterne, derefter kapitaliserede disse efter en Rentefod af 6 pCt. eller ved at multiplicere med $16\frac{2}{3}$, saa nedsatte Beløbet, hvis det oversteg

et meget lavt ansat Maximum, derefter udbetalte denne Erstatning i 4-pCt.s Obligationer, der skulde modtages til Pari, uagtet de stode meget lavere, — for endelig tilsidst at lade Godsejerne gennem Skatterne være med at betale deres egen Erstatning. Det var en Plyndring, større end den, nogen folkelig Revolution har givet Exempel paa. Endelig overlod man Udførelsen af alle disse Foranstaltninger ganske til de russiske Embedsmænds Vilkaarlighed; de kunde saaledes endogsaa give Jord til Bønder, som slet ingen havde havt før. Og man indrettede en kommunal Forvaltning med stor Myndighed og efter saa demokratiske Grundsætninger, at endogsaa Kvinder fik Stemmeret, men man udelukkede i Almindelighed systematisk Godsejerne, og erstattede deres Indflydelse ved Regeringens Embedsmænd. I de sidste 30 Aar før Opstanden var Produktionen fordoblet og Ejendommene stegne ganske overordentlig i Pris. Nu er det en Selvfølge, at Alt er gaaet i modsat Retning. Selv af de bedste Jorder henligge store Strækninger halvt ubenyttede som daarlige naturlige Græsgange. Ejendommene ere faldne i Pris, og Besidderne ere navnlig næsten ganske blottede for de saa højt nødvendige Kapitaler. Selv den begunstigede Bonde udmærker sig ved Dovenskab, lever af Kartofler og drikker Brændevin. Man bygger Chausseer, men af militære Grunde, ikke indrettede efter det økonomiske Livs Tarv.

Medens ogsaa Polen udmærkede sig ved store Ejendomme, skjøndt i Gjennemsnit ganske vist mindre end Ejendommene i Rusland, er det dog frem for Alt Østersøprovinserne, der ere og fra gammel Tid af have været de store Ejendommens Land. Fra den Tid, da Esther og Letter kristnedes af Sværdriddere og af andre fremmede Herrer, gennem alle

de Kampe, der førtes om disse Lande af Polen, Rusland og de skandinaviske Riger, har Adelen Magt bevaret og udviklet sig. Liffänderen Patkul er Adelen Repræsentant, som søger Hjælp hos den russiske Tsar mod de svenske Kongers Angreb paa Adelen Ejendomme ved de saakaldte Reduktioner. Hertugdømmet Kurland er et mærkeligt Exempel paa en Adelsrepublik, som til den nyeste Tid dog har bevaret Spor af Selvstyrelse. Og selv den tyske Borgerstands Magt i Riga og i enkelte andre Havne er i al Fald ikke væsentlig kommet den esthiske eller lettiske Bondestand til Gode. Det var denne, som mere end nogen anden Stand led under de uheldige Tilstande, der skabtes ved Landets politiske Omskiftelser. Bundne ved et haardt Livegenskab, havde Bønderne ikke engang Ret til at eje Jord. Under de roligere Forhold i de sidste Menneskealdere havde imidlertid store Fremskridt fundet Sted. Gjennem Paavirkning fra de tyske Universiteter havde Humanitetens Aand ved Aarhundredets Begyndelse ogsaa gjort sig gjældende hos disse Egnes Adel; at Livegenskabet skulde hæves, var endelig blevet bestemt i Aarene 1816—19, og fra 1831 findes i disse Landskaber ikke mere nogen Livegen. Godsejerne beholdt Ejendomsretten over Jorden, som Bønderne havde i Forpagtning. Senere har man søgt at afløse det Hoveri, som Bønderne hidtil havde gjort til Herregaarden, og Godsejerne have endogsaa selv søgt at faa Bønderne til at købe. Medens før kun Adelige maatte eje Jorden, har man først ogsaa givet Bønderne og i den nyeste Tid, i 1864, tillige Borgerstanden denne Rettighed. Endnu bevares de talrige Majorater og en stor Ulighed i Arveret mellem Sønner og Døtre. Det var lykkedes Adelen, da disse Lande lige saa vel som vort Fædreland og som flere

andre Lande led under de lave Kornpriser i Slutningen af Tyverne, at faa indrettet Kreditforeninger, og ved at kunne faa Penge til 5 pCt. have Godsejerne her en stor Fordel fremfor det øvrige russiske Rige. Man har i den nyeste Tid søgt at fremme Udviklingen ved at bevilge Penge til Afgravning af de uhyre Mosestrækninger; man har i Modsætning til det øvrige Rusland dog gjort noget for en bedre Drift af de store Fyrreskove; og ogsaa i andre Retninger har Landbruget gjort ikke ubetydelige Fremskridt. Men endnu er den store Dei af Jorden, der overalt henligger som Overdrev, dog Bevis paa Agerbrugets mindre fremskredne Standpunkt, og selv den fortrinlige Hør, der udføres fra disse Egne, er et Vidnesbyrd om, at man her endnu finder et overordentlig extensivt Agerbrug. Man venter sig for Fremtiden især meget af Fremskridt i Smørproduktionen og anden Mejeridrift. Men i det Hele er saavel Tilstanden som Fremgangen i Tilstanden aabenbar langt bedre end i det øvrige russiske Rige. Det er en tysk Dannelse, man finder i disse Egne, i Adelsresidensen Mitau, Handelsstaden Riga og Universitetsbyen Dorpat; Estherne og Letterne selv have end ikke Spor til en national Dannelse. Men man kan dog vanskelig nægte denne tyske Kultur sin Sympathi over for Russerne. Det er med Føje, at disse Landes højere Klasser og da især Liflands Adel hidtil have afgivet saa væsentlige Elementer til Ruslands Regering. Naar den russiske Styrelse nu her vil fremhjelpe russisk Sprog og græsk-katholsk Religion paa den tyske Dannelses og den lutheranske Religions Bekostning, er dette et aabenbar Tilbageskridt, og det Samme gjælder lige saa vel om de russiske agrariske Forhold, det kommunale Fællesskab, som det

ationale russiske Parti under Katkof har ønsket indført ogsaa her. Ikke engang de finske og lettiske Bønder skulle ønske denne Gave; de foretrække evropæisk Selvstændighed frem for det russiske kommunale Slaveri.

Et ejendommeligt Exempel paa, hvorledes selv under den russiske Selvhersker en ikke ringe Frihed og Selvregering kunne trives, finde vi i Finland. Det er ikke blot — i Modsætning til de andre finske Befolkninger, der i den øvrige nordlige Del af Riget ere og mere og mere blive opslugte af det hellige russiske Folk — vesterlandsk Kultur og lutheransk Religion, der her som i Østersøprovinserne har skabt en hel anden Udvikling. Det er tillige den gamle nordiske fri Samfundsudvikling, som har givet Finlændingen et Præg, der er saa aldeles forskjelligt fra det, man finder hos hans Frænde Esthen, hvor saa mange Aarhundreders personlige Ufrihed alt for meget har bidraget til at udvikle saadanne Egenskaber som Træghed og Dovenskab, Falskhed og Tyvagtighed i fuld Modsætning til Finlændingens kraftige Selvstændighed, Udholdenhed og Ærlighed. Forholdene paa Landet i Finland ligne meget dem, vi kjende fra de andre nordiske Riger, navnlig fra Sverige. Vi finde den samme lykkelige Blanding af Herregaarde, Bønder og Husmænd, Ejendom og Forpagtning, som Friheden har skabt i Sverig. Som overalt i de fra Naturens Haand mindst frugtbare og rige Lande er det ogsaa i Finland og selvfølgelig især i det nordlige og fattigere Finland Bondeejendommen, som indtager den første Plads. Som tidligere i Sverig har man ogsaa i Finland nu hævet Adelens Eneret til at eje «Säterifrälset». Et helt ejendommeligt Forhold findes i det sydvestlige Hjørne, som efter i længere Tid at have været under russisk Lov, nu er blevet forenet med det øvrige

senere afstaaede Finland. Her har russisk Opfattelse og Sædvane lige saa meget som Loven paa samme Maade som i det øvrige Rige skabt store Godser med i højeste Grad afhængige Bønder. Men her har — som det berettes mig af en finsk Kollega — den finske Regering nu grebet til et paa en Gang meget radikalt og tillige meget hensynsfuldt Middel. Den køber efterhaanden disse Godser for til største Held for Udviklingen og uden Tab for Statskassen at omordne Forholdene paa dem og atter at sælge dem, idet den da navnlig udstykker dem til Bønderne. Vel har den russiske Regerings Politik nu ogsaa i Finland paalagt trykkende Baand, ved Toldlovgivningen, i andre Dele af Handels- og Næringslovgivningen og ikke mindst ved, hvad der gjælder det aandelige Livs Udvikling. Men dog er Fremskridtet, ogsaa det Fremskridt, der støttes oven fra, ikke ringe. Husholdningsselskaber, Skoler og offentlig ansatte Agromer gjøre deres til at fremhjelpe Agerbruget. Man opdyrker, udtørre Moser og aftapper Søer, til Dels ved det Offentliges Hjælp. Med Rette arbejder man paa, at det nu især skal blive Kvægavlen, som ved Siden af Træprodukterne skal bringe Penge ind i Landet. En kraftig Udvikling af Jærnbaner og andre Samfærdselsmidler som ogsaa en god Ordning af Kredit- og Pengevæsen hører til de vigtigste Løftestænger, og Landets livlige og livlig tiltagende Søfart er ikke mindst nyttig paa Grund af den hele oplivende Indflydelse, den udøver paa Samfundsudviklingen. Trods de ugunstige Naturforhold — der især stærkest have talt i de haarde Misvæxtaar, der endnu ville staa i Alles levende Erindring — trods de Hindringer, der ganske vist ikke helt kunne undgaas ved Berøringen med Rusland, er Finland virkelig et Exempel paa, at individuel

Selvstændighed og kraftig Udvikling er mulig, om ikke under det russiske Regimente, saa dog under den russiske Tsar, og det er i det Mindste et stort Spørgsmaal, om Fremskridtet ikke i dette Øjeblik er lige saa stort der som i noget af de tre andre i snævrere Forstand skandinaviske Lande.
